

Interview met mevrouw Happé-van Bergem (1932). Interview afgenomen de dato 15 juni 2017 te huize van mevrouw Happé te Amsterdam. Lid van HV gemeenschap Overveen, vervolgens Amsterdam.

Kader: het Oral History project 'Sprekend Humanisme'.

Opdrachtgever: Het Humanistisch Historisch Centrum in samenwerking met het Humanistisch Verbond.

Uitvoerende: Het Humanistisch Historisch Centrum.

Doelgroep: mensen die in de periode vanaf de oprichting van het Humanistisch Verbond (1946) tot tien jaar erna (1956) lid zijn geworden van het Verbond en van een lokale HV gemeenschap.

Doel: inzicht te krijgen wat het lidmaatschap van een lokale HV gemeenschap inhield. Voorts inzicht krijgen in wat humanistische waarden zijn voor deze groep respondenten uit de begintijd van het Verbond.

Soort interview: levensloopinterview.

Interviewer: Nel Bartelsma (HHC).

Onderwerpen: HV-lid geworden in 1950, ouders lid vlak na de oorlog, geboren en opgegroeid in Overveen Haarlem, Amsterdam, Arthur de Jong, echtgenoot Erik Happé, kamperen, humanisten, humanistisch vormingsonderwijs (HVO), buitenkerkelijk, katholieke kerk, tellingen, humanistisch raadsman, Partij van de Arbeid, Van Praag, Rob Tielman, radio-uitzendingen, propagandabijeenkomsten, computer, jongerengroep, humanistische jongerengemeenschap HJG, Natuurvriendenhuis, huwelijk in 1955, grootvader was juwelier, de oorlog, vader was opticien, radio Oranje, Joodse mensen, schoon kinderen, zelfstandigheid, het blad Rekenschap, vormingswerk, Universiteit voor Humanistiek (UvH).

I: Het is vandaag 15 juni 2017. En u gaat luisteren naar en interview met mevrouw Happé van Bergem. Geboren 1933. Lid van het humanistisch verbond samen (HV) met een groepje vrienden destijds sinds 1950. En het interview wordt gedaan door Nel Bartelsma. Mevrouw Happé, de grote openingsvraag, terwijl we al een beetje zijn begonnen, de grote openingsvraag is: wat is er zoal in uw zelf de revue gepasseerd in uw leven sinds u weet dat u geïnterviewd gaat worden over uw geschiedenis met het HV? Wat heeft u geopend aan herinneringen? Heeft u ook "dingen" opgezocht, zoals foto's? Wat we hier zien liggen trouwens, hoor. Eventueel documenten of brieven, boeken, pamfletten. Heeft u gesprekken gehad met andere mensen over dit interview. Afijn, dit is de start van een grote opening.

R.: #00:01:22-1# Ja. Ik ben in negentientwee/ik dacht in 1932 geboren.

I: #00:01:26-1# Ja, dat klopt, ik heb het zelf zitten uitrekenen.

R #00:01:27-3# Drieëntwintig augustus 1932. Kan. Dat moet het haast wel zijn. Anders moet ik het nakijken.

I: #00:01:32-8# U bent vierentachtig, zei u net ook, hè.

R #00:01:36-0# Ik word vijfentachtig.

I: #00:01:37-5# Ja, dan bent u van '32, hoor.

R #00:01:38-8# Ja, '32.

I: #00:01:39-0# Ja, hartstikke goed. Ja (gelach). Detail. Wat is er door u heen gegaan sinds u weet dat u geïnterviewd ging worden? Voor het eh/zou gaan worden, voor dit/voor het humanistisch historisch centrum (HHC)?

R #00:01:57-3# Nou, ik vond het wel leuk om dat daar gebruik van wordt gemaakt. Is het/ Ik dacht dus het is waarschijnlijk ter gelegenheid van het zoveel jarig bestaan van zo'n HV. Maar dat weet ik niet. Is dat zo?

I: #00:02:09-8# Nee.

R #00:02:09-8# Dat ben ik allemaal vergeten natuurlijk.

I: #00:02:11-9# Dat is niet persé het geval. Het is echt het HHC, wil eigenlijk heel graag de mensen van het eerste uur zo breed mogelijk, zoveel mogelijk, van de mensen van het eerste uur weten en ervaren wat, niet alleen de formele geschiedenis is geweest van het HV, maar ook de persoonlijke verhalen daarover graag horen, van de mensen die daar een enorme bijdrage aan hebben geleverd. Maar ook aan elkaar een bijdrage hebben geleverd, verwacht ik, in hun levens en in hun visies op levens. Dus dat is puur het besef van het belang van de mensen die dat HV vorm hebben gegeven. En, eh/dus dat/ Dus niet zozeer de viering van het bestaan, maar wel het besef dat het goed is geweest dat dat HV opgericht is en nog steeds in een bepaalde vorm deel uitmaakt en mensen inspireert om hun leven vorm

te geven. Nou, dat is wel een mondje vol, hè?

R #00:03:19-4# Ja, zeker. Heb je dat er allemaal opstaan?

I: #00:03:17-3# Staat er ook al op (gelach).

R #00:03:25-7# Sorry!

I: #00:03:25-7# Nee, nee, dit is leuk, dat is alleen maar leuk (.....). Ik zie dat u een/ Ik zie dat u een map met foto's heeft liggen en u was ondertussen ook aan het vertellen voordat de opname startte, dat u samen met een groepje vrienden lid bent geworden in/ zo rond negentienvijftig. Wat herinnert u zich daarvan?

R #00:03:53-0# Nou, ik weet dus dat mijn vader, mijn ouders zijn lid geworden van het HV en ik wist dus van het bestaan ervan. En op een gegeven moment/ik weet niet meer/ja, ik heb het met Erik erover gehad en met andere vrienden en toen zijn we erop/zijn we/hebben we gedacht: goh, het is wel leuk misschien, is het wel leuk voor jonge mensen. Nou, toen hebben we dus geïnformeerd, ik denk bij het hoofdbestuur, dat weet ik niet eens meer. Maar in ieder geval, we hebben ons georiënteerd en het was, ja het was leuk als we dat zouden doen. Dus, met een groepje vrienden die we kenden hebben we dat opgericht, met zijn drieën. En ik ben er dus al die tijd gebleven. En wat we deden was, nou, ik heb hier foto's ervan. Ik kan er wel wat van laten zien wat we allemaal deden.

I: #00:04:56-8# Voordat u daar wat over vertelt ben ik even nieuwsgierig/ik probeer me ook een beetje een beeld te vormen bij wat u verteld. U zegt; uw ouders waren lid van het HV?

R #00:05:10-1# Ja, pas geworden. Het was vlak na de oorlog.

I: #00:05:13-7# Ja dat klopt.

R #00:05:13-7# Ik weet niet hoe oud ik precies was. Ik heb/ Maar in ieder geval het was na de oorlog en zodoende hoorde ik dat en, nou ja/

I: #00:05:22-3# En dat was ook in Overveen.

R #00:05:23-0# Ja, ja. In Overveen.

I: #00:05:23-0# Want daar bent u groot gebracht, zeg maar, hè.

R #00:05:25-5# Ja.

I: #00:05:27-8# En als ik een snelle rekening maak dan, en u bent van 1932 en u hebt het over 1950, was u zeg maar een jonge, schone blom. Achttien jaar ongeveer.

R #00:05:36-8# Ja, dat klopt wel.

I: #00:05:37-9# Toen u die belangstelling voor het HV had, die u van uw ouders had gekregen/

R #00:05:44-1# Ja, en vrienden ook onder andere, die ook lid waren, hun ouders lid waren geworden.

I: #00:05:50-4# Kijk! Ja.

R #00:05:50-4# En toen zijn we daar zo, nou ja, opgekomen en geïnformeerd. Nou dat was/ Ik weet niet meer of het in Amsterdam ook al was, misschien wel. Dat weet ik niet meer. Want er was een grote groep hier in Amsterdam. Maar wij zijn in Overveen begonnen.

I: #00:06:04-0# In Overveen, Haarlem.

R #00:06:00-8# Overveen, Haarlem.

I: #00:06:06-0# Voor een hele, o ja, regionaal Haarlem, ja.

R #00:06:08-1# En dat/ heb ik/ ben ik dus geweest tot/ja, ik heb daarna in Amsterdam gewoond. Toen ben ik lid van Amsterdam geworden natuurlijk.

I: #00:06:13-8# Oké, ja.

R #00:06:16-6# Maar, ja, op een gegeven moment dan stopt het. Door werkzaamheden, en kinderen en zo. Ja, we zijn altijd lid gebleven hoor en als er wat was en interessant was dan/maar ja, minder dan vroeger dat je dat met een groepje vrienden deed.

I: #00:06:31-8# Wat deed u dan met die vrienden?

R #00:06:32-2# Nou, we gingen/we hadden dus een bijeenkomst bij iemand thuis. En meestal bij Arthur. Arthur de Jong. Die zijn vader was ook heel bekend in/

I: #00:06:42-1# Ik ken hem wel, ja, ja.

R #00:06:43-7# En nou, en wij waren dus; Arthur en Erik en ik waren, en nog iemand, waren bezig om er mensen bij te krijgen.

I: #00:06:54-7# En Erik, dat is uw man geworden. Erik Happé hè?

R #00:06:59-7# Erik Happé, ja.

I: #00:06:59-4# En u noemt Albert de Jong?

R #00:06:59-8# Arthur de Jong.

I: #00:07:02-7# Sorry, foutje. Ja.

R #00:07:04-6# Ja, die/ Nou, ja, ik/ Maar, zij/

I: #00:07:10-6# Met een paar mensen.

R #00:07:11-4# (onverstaanbaar) Een beetje hoe het gegaan is. Nou, en daar hadden we dus praatavonden. Meestal was dat bij Arthur thuis, want daar was wel meer ruimte. En, nou, dan was er de/gingen we iets leuks doen. Dauwtrappen gingen we. Zo, ik noem nou maar dit op, maar zo deden we/hadden we meer dingen die we organiseerden.

I: #00:07:35-9# Wat mooi!

R #00:07:35-9# Gingen we dauwtrappen en eh. Nou, ja. En altijd programma's. Een onderwerp wat we wilden behandelen. Spraken we ook over. En soms deed de een een in/

I: #00:07:48-8# Een inleiding.

R #00:07:50-0# Inleiding en dan weer de ander, maar het was/nou ja, in de foto's kun je dat allemaal zien. Allemaal verschillende dingen. En we gingen ook kamperen.

I: #00:07:50-8# Kijk!

R #00:07:52-6# Hebben we ook gedaan. In de duinen. In de Kennemerduinen.

I: #00:08:04-5# Oh, mooi.

R #00:08:00-8# Toen was het nog zo dat je een meisjeskamp en een jongenskamp had. Ja. En daar zijn we/hebben we gekheid ingestoken. Dus zulke dingen deden we. En we gingen/we hebben andere kampeer dingen gedaan. We gingen naar/

I: #00:08:17-3# En dat waren dan vooral de mensen met wie u dat deed, mensen die zich ook tot die humanistische gedachtegoed/

R #00:08:23-1# Die er bij gekomen waren! Humanisten. Niet allemaal nieuw, want er waren ook, de meesten, mijn ouders zijn ook in het christelijke gedoopt door hun ouders.

I: #00:08:31-4# Natuurlijk.

R #00:08:31-4# Maar die hadden het al gauw door dat ze dat niet meer wilden. Dus, ja zo/zeiden ze al/maar ja, zo hadden we ook gespreksavonden met al die andere groepen, die, ja die namen weet ik niet meer. Noem eens wat op, wat voor jongerengroepen van een/

I: #00:08:52-2# Ja, dat is een hele leuke die u daar aan mij vraagt. Dat weet ik niet uit mijn hoofd. Nee.

R #00:08:56-4# In ieder geval, met andere mensen, met andere gedachten, andere ideeën en/. Nou, dus dat was ook erg leuk dat ze dat deden.

I: #00:09:07-7# En u zegt, we bespraken dan thema's, hè, als we bij elkaar kwamen. Wat was dan bijvoorbeeld een, weet u dat nog, een thema waarvan u dacht, of wist, weet, dat dat jullie belangstelling had. Heb je het over vrede, of over onderwijs, of over/

R #00:09:23-6# Ja, er zijn verschillende dingen geweest, want het was niet alleen/ Ik weet ook niet meer precies waar we allemaal, met wie we allemaal/

I: #00:09:32-8# Ja, dat snap ik.

R #00:09:32-7# We hadden ook wel avonden dat ze bij ons uitgenodigd werden. Maar er waren wel jongen mensen die dus ook ergens lid van waren en dat was ontzettend leuk.

I: #00:09:40-9# En dan vooral die jonge humanisten met elkaar.

R #00:09:43-3# Ja. Dus dat/nou dat deden we. We gingen met vakantie wel eens, een weekend of zo.

I: #00:09:49-4# Dat vertelde u. De duinen in, een beetje keten. Dat is mijn woord hoor.

R #00:09:57-7# Ja, inderdaad. En dan hadden Erik en ik, die namen dan altijd eten mee. En Erik had dan een heel groot/kon aan een hele grote kook ding komen. En dan gingen we soep koken. We gingen dan midden in de nacht weg natuurlijk, en dan moest je/ Ja, het was allemaal heel leuk. Maar het was wel altijd zo dat het was niet alleen maar was lachen en zo. Ook goeie onderwerpen bespreken en zo.

I: #00:10:26-0# Ik hoor ook wel aan u, en ik denk dat ik het een beetje kan zien, dat het ook wel heel serieus was. Ik denk dat het jullie interesse ook echt had.

R #00:10:31-5# Jazeker

I: #00:10:33-5# En u vertelde mij voordat u/voordat wij het knopje hadden in/voordat ik het knopje had ingedrukt van de opname dat u het humanistisch vormingsonderwijs (HVO) bent ingegaan. Klopt dat?

R #00:10:45-0# Ja, dat klopt. Op een gegeven moment/ Ik deed altijd ontzettend veel met mijn kleinkinderen, maar ik wilde ook weleens een keer wat anders doen, weer. En toen heb ik dus die cursus gevolgd. Nou we zijn meteen aan de gang gegaan. Was ontzettend leuk. In Amsterdam, dus. En op een gegeven moment, ja, toen moest/toen de degene die mij dus altijd bijstond/hielp toen ik begon, die ging weg. En toen moest ik het overnemen. Ja, en er was een hele administratie. Alles moest ik gaan doen ermee. Dus ik had het meteen heel druk.

I: #00:11:21-7# Oh, gos, ja.

R #00:11:23-3# Dus ik heb dat/

I: #00:11:23-3# En waar bent u dat gaan doen, weet u dat nog? Welke school? Of welke scholen?

R #00:11:26-5# Ja, ik heb daar al/ al die scholen weet ik/ Ja, uit mijn hoofd niet. Die scholen hier in Amsterdam, hoor.

I: #00:11:33-6# Lagere scholen.

R #00:11:33-6# Lagere scholen, ja. Nou, en dat was dan/ Een onderwerp had ik en dan maakte ik/ dat bereidde ik voor, in het kort op papier. Nou en dat was heel erg leuk.

I: #00:11:52-1# En dan zat u daar met die kleine kinderen, of met die jonge kinderen, een groep van vijftientig, dertig kinderen, denk ik wel?

R #00:11:58-9# Ja, zo/ Nee, want je ouders moesten je opgeven, want/

I: #00:12:00-8# Ja, natuurlijk!

R #00:12:00-8# Want er waren hier in Amsterdam ook mensen die dat niet wilden, natuurlijk. Maar, ja dat heb ik dus, nou, toch wel aardig lang gedaan. Toen leerde ik Kees kennen. Kees was ook van het HV, en die kende een vriend van jaren en die zijn vrouw was overleden en ik ging dus/ ik ben daar ook in verzorgingshuis van het HV geweest in Am/in Over/nee in Haarlem was dat. Nee/

I: #00:12:29-9# Oh, wacht even, dat eh/

R #00:12:30-5# Nee, dat was in Amsterdam. In Amsterdam!

I: #00:12:35-2# In het Henriëtte Roland Holst huis?

R #00:12:35-2# Nee, in Amsterdam heette het anders. Jammer dat ik dat niet weet, maar/

I: #00:12:38-9# Dat komt wel.

R #00:12:38-9# Maar een Amsterdams verzorgingshuis, een humanistisch verzorgingshuis. En daar heb ik dus ook/ging ik met die kinderen naartoe en dat vonden die oudere mensen leuk denk ik dat ik daar met die kinderen was en zo. Zulke dingen deed ik ook. Ja. Nou in ieder geval was ik een paar dagen in de week ermee bezig. Dat was leuk, want die kinderen waren aan de/die waren aan/ja die zaten op de middelbare school en eh/

I: #00:13:11-7# Oké, die leeftijd al!

R #00:13:13-5# En toen de kinderen klein waren, jong waren, toen wilde ik niet gaan werken, want ik heb heel lang gewerkt. Maar toen Erik die baan had, die had het zo verschrikkelijk druk, dat indien, ja als die nou ook nog eens een keer wat gaat doen. Dus toen ben ik gestopt en heb ik gezegd: "en als ze naar de middelbare school gaan dan ga ik weer werken".

I: #00:13:29-0# Ja, dus u hebt u toen volledig gewijd aan moederschap. Ja, dat is heel mooi.

R #00:13:35-2# Jawel (onverstaanbaar) en dingen voor de school. Zwemmen. Ik heb zwemmen georganiseerd. Schoolzwemmen. Dus ik was altijd wel bezig.

I: #00:13:46-0# Dat geloof ik!

R #00:13:45-8# En het AHC (AJC?) dus. Dat heb ik dus heel lang gedaan. Tot ik dus dat werk, dat Kees dus, die was iets ouder dan ik en toen wilden we dus ook nog wel eens op reis en zo. En toen ben ik gestopt. En ik heb het toch wel een jaar of vijf, zes gedaan als het niet langer was. Ik weet het niet meer.

I: #00:14:03-5# Wat is Kees zijn achternaam, als ik zo vrij mag zijn?

R #00:14:05-9# Ja, het stomme is. Ik heb/gegevens? (onverstaanbaar).

I: #00:14:10-2# Geeft niks hoor, geeft helemaal niks.

R #00:14:13-6# Hij was ook lid van het HV.

I: #00:14:14-5# Ja, dat noemt u. Ja, ik weet het gewoon echt niet. Maar dat doet er voor nu niet toe. Want hij/ U kende Kees ook van het het HV in Amsterdam, begrijp ik. Daar hebben jullie elkaar leren kennen. Ik wil, als u het goed vindt even terug, om te zien of we een sprongetje kunnen maken van uw periode van ontdekken en start bij het HV met mensen van uw eigen leeftijd in Overveen/Haarlem. Daar bent u/ U bent op een gegeven moment getrouwd of gaan trouwen en naar Amsterdam verhuisd. En u bent altijd lid geweest van het HV. Kunt u zich nog herinneren hoe het voor u was om de overgang te maken van Haarlem, de afdeling Haarlem, naar de afdeling Amsterdam? Voelt u daar verschillen in?

R #00:15:12-8# Nou, eigenlijk niet. Nee. Het was/waren toch wel mensen die, ja/

I: #00:15:18-7# Thuiskomen.

R #00:15:18-8# Ja! Thuiskomen. Het was/er was echt geen verschil. Je merkte dus wel dat tijdens gesprekken die mensen, in die tijd/wel mensen die wel christelijk opgevoed waren maar die dus nu niets deden. Dat merkte je wel (onverstaanbaar) Ja, het was allemaal nieuw in die tijd. Dus dat was natuurlijk logisch. Maar de meeste kinderen, of jonge mensen die dus lid werden, dat waren toch altijd wel mensen uit

bepaalde families, hè. Die ook wel misschien gelovig zijn geweest. Mijn ouders waren ook gedoopt, maar die hadden daar meteen genoeg van. Dus, dat is natuurlijk heel veel voorgekomen in die periode.

I: #00:16:02-0# Dan werd u buitenkerkelijk genoemd, hè?

R #00:16:04-2# Ja, ja. Want ik/ Ja, want het was ook nog zo: toen ging ik een keer/ toen ging ik naar de kerk, een katholieke kerk. Ik had een uitnodiging gekregen van de katholieke kerk. Want een van mijn grootouders die schijnt dus katholiek gedoopt te zijn geweest, maar dat wist ik allemaal niet, hoor. Dus ik denk: ja, dat moet ik even weten. Dus ik ben er naar toe gegaan. "Ja, ja, u staat ingeschreven". Ik zeg: "ingeschreven? Ik ben helemaal niet katholiek. Ik ben helemaal niet gelovig". "Ja, het staat hier toch". Ik zeg: "Nou, hoe komt dat?" Ja, dat bleek dus van de schoon/ grootouders te zijn. Ik zei: "Maar ik wil wel graag dat u dat nu schrypt, want ik wil dat niet". En, ja, nou dat/ En ze zeiden: "Ja, maar we hebben het". Ik zeg: "hoe komt u aan/hoe komt u daaraan, dat ik dat ben?" Nou dat kwam dus via de(.....) Nou...

I: #00:17:06-7# Een registratie van de kerk, denk ik, hè.

R #00:17:09-1# Van de kerk, ja. Die hadden/die hebben dat doorgekregen, dat informeert bij het stadhuis.

I: #00:17:14-7# Door de verhuizing.

R #00:17:14-7# Bij het stadhuis. Daar sta je dus/

I: #00:17:17-7# Ingeschreven.

R #00:17:17-7# Ja, ingeschreven.

I: #00:17:18-4# Als inwoner van de stad.

R #00:17:20-1# Ja. Dus, ja, toen ben ik naar het stadhuis geweest. En toen heb ik gezegd: "Nou, dat wil ik helemaal niet". Ja, ik zeg: "dat moet geschrapt worden". Ja, maar dat kan niet zomaar. Ik zeg: " ja, nou, het gaat om/ik wil dat. Dat kan niet". Nou, ja, in ieder geval, ik ben daar nooit meer naar toe gegaan. Of, ik ben er nog nooit geweest. Maar misschien sta ik er nog/

I: #00:17:42-0# Dat zou zomaar kunnen, want u/

R #00:17:43-7# Maar ik vond het wel raar hoor.

I: #00:17:43-7# U heeft het over de katholieke kerk dan, hè?

R #00:17:46-1# Ja, katholieke kerk.

I: #00:17:46-1# Dan blijf je toch wel lang ingeschreven, hoor, volgens mij.

R #00:17:48-3# Ja. Nou, ja, misschien/ Ik weet het niet meer hoor. Ik heb mijn best gedaan dat het niet bestond. Ik denk, nou. Maar het is natuurlijk (onverstaanbaar) Ik had wel/ik vond het heel vervelend... Maar, eh/

I: #00:18:00-4# We komen hier op dit stuk/dit onderwerp aan de praat vanwege het toen wel denk ik actuele thema van buitenkerkelijkheid en niet buiten/en christelijk of kerkelijk..

R #00:18:17-9# Ja, ja.

I: #00:18:17-9# Dat was waarschijnlijk een veel besproken thema ook in jullie groepen?

R #00:18:22-7# In de groep, ja. Het was heel/

I: #00:18:23-6# Ja, ja.

R #00:18:26-5# Maar/ En vooral dus/ Je had echt/ Je kon merken aan het verschil, kinderen die, jonge mensen die dus echt/de ouders werkelijk het geloof belij/beleden hebben. En de helft van de groep was het niet, zoals ik. Mijn ouders waren/ Alle kinderen die, of jongens en meisjes die er kwamen hadden/er was niemand bij die niet/ Ik geloof Arthur de Jong wel. Dat was/ Maar die/ De Jong is een bekende naam. En die was bekend ook, al heel lang. En die/dus die waren al lang daar vanaf.

I: #00:19:00-8# Van god los.

R #00:19:01-6# Ja. Dus. Maar. Nee. Daarna is het dus/ Nu is het helemaal inderdaad/ Ik vind het erger nog dat alles toch nog geregistreerd staat. Dat een heleboel mensen nog geloven hebben terwijl dat helemaal niet waar is. En dan hoor ik dat en dan denk ik/ Laatst ook iemand. Maar ik zeg:" maar als je dat niet bent dan moet je je toch laten uitschrijven, want het is/ "Ja, maar!" En dan denk ik: "Ja, het is hartstikke stom!" Want het staat allemaal maar geregistreerd.

I: #00:19:31-4# Precies! Ja, dat ben ik helemaal met u eens. En het is nog zoeken wat voor waarde daaraan wordt gehecht, hè?

R #00:19:39-6# Ja, dat is het!

I: #00:19:39-7# Vooral die tellingen; van hoeveel gelovigen hebben we nog en hoe moeten we dan dit indelen en dat indelen. Want bijvoorbeeld ook de/dat weet u wellicht beter dan ik. Zeg maar, in de periode waar u over spreekt, voor zover ik daar weet van heb, werden toch ook in het leger en bij justitie de aalmoezenier en de pastor en de pastoor, die hadden natuurlijk eigenlijk vanuit de kerk, maar ook vanuit de staat hun plekken binnen justitie en het leger. Maar voor humanistische raadsmanen, toen nog, was er eigenlijk geen geld of amper geld. Het was vooral vrijwilligers werk. En/ Dus aan de hand van de tellingen in het land: dus die is wel of niet buitenkerkelijk, werd er eigenlijk ook vaak gesuggereerd: nou, ja, iedereen gelooft wel dus voor humanistische raads/

R #00:20:36-7# Het is nog zo, hoor!

I: #00:20:38-4# Ja, er wordt wat minder waarde aan gehecht, denk ik, maar ik snap wel dat u zegt van ja, hier moet je verantwoordelijkheid nemen om te zorgen dat je uitgeschreven raakt als je je niet kerkelijk voelt. Dat zegt u eigenlijk, hè?

R #00:20:48-0# Ja, dat vind ik wel.

I: #00:20:50-6# Ja, ja.

R #00:20:55-2# En, ja, volgens mij staan er veel meer mensen katholiek nog ingeschreven. Ze laten dat niet van zich afpakken, hoor, die katholieken.

I: #00:21:01-7# Nee. (gelach)

R #00:21:00-0# Dus, eh/ Ja, het is heel triest. En we zitten in een maatschappij op het ogenblik, met alles vanuit het verre oosten en zo. Het zijn allemaal mensen die net als wij/onze jeugd door de ouders ingekregen hebben. Ze hebben nooit zelf de kans gekregen om na te denken. Zeker niet als ik/als je dat nou hoort en al/ Ik vind het verschrikkelijk. En het komt allemaal hier in Nederland ook binnen. En, ja, nou, die katholieken vooral, dat vind ik helemaal iets verschrikkelijks.

I: #00:21:35-3# Oké.

R #00:21:34-6# Wat daar mee gebeurt.

I: #00:21:38-9# Hoe ging dat bij jullie dan in de groep toen u eenmaal in Amsterdam was? Daar kwamen veel, vooral, denk ik, buitenkerkelijken. Maar wellicht nog allemaal met een christelijke opvoeding. Met heel christelijke melkmoeder, zeg maar. Niet melkmoeder, maar moedermelk, zo bedoel ik het. Ik heb ook omdraaiingen, dat hoort u hè? (gelach) Kunt u zich nog herinneren wat jullie (...) wat jullie drive was? Wat jullie motivatie was om elkaar regelmatig op te zoeken en te spreken met elkaar?

R #00:22:11-3# Ja, omdat we dus, dus. Dat had te maken met de vrijheid van geloof en/dus we hadden/ Om beurten had je ook een inleiding, die deed je.

I: #00:22:24-8# Ja, daar deed iedereen om beurten aan mee.

R #00:22:26-5# Ja, om beurten. En je had/je kwam dus met ideeën van wat je wilde, en zo. Maar het was/ Maar we waren ook leuk bezig, hoor. Dan gingen we naar het bos en we gingen allerlei leuke dingen doen.

I: #00:22:38-2# Ja, u zit helemaal te glimmen terwijl u dat vertelt, dus het moet heel mooi zijn geweest.

R #00:22:40-7# Ja, het was echt heel erg leuk, hoor. Maar ook heel serieus. Want

wij/ Erik en ik waren altijd erg actief. We zijn ook nog wel een tijd/hebben we in de bossen gelopen in Overveen. En dan moest je/het was ook om te zorgen dat er geen/ dat mensen de boel vernielden en zo/

I: #00:23:03-4# Oh, oké! Bescherming!

R #00:23:05-9# Bescherming! Hebben we ook nog een tijdje gedaan. Dus je was altijd toch wel op een leuke manier wel serieus bezig.

I: #00:23:12-8# Ja, om je een beetje verantwoordelijk te voelen voor de wereld, als ik u goed hoor?

R #00:23:18-5# Ja, en dat merk ik helemaal niet bij de jeugd om me heen. Want door dat humanistisch vormingsonderwijs, dat toch wel heel belangrijk was. Ik weet niet hoe het werkt op het ogenblik. Ik spreek nooit iemand meer, eigenlijk daarvan.

I: #00:23:28-5# Nee?

R #00:23:31-0# Nee. Ik ben langzamerhand ook zo dat mensen van mijn leeftijd destijds, zijn er heel veel van al overleden . En ik/en mijn vrienden/ik ben geen/nog steeds geen Amsterdamse. En ik zal ook/

I: #00:23:43-8# Gaat u ook niet worden, geloof ik hè? (gelach)

R #00:23:38-4# Ik wor/ Nee, ik zou al/echt, als ik kon dan ging ik vandaag nog terug naar het huis in de Noordertuindorplan in Overveen. Ik kan hier niet wennen. Er zijn heel lieve mensen om me heen, ik heb een mooie flat, en, en/maar ik kan niet meer nu. Ik kan niet meer terug.

I: #00:24:01-8# Nee. De grond voor u hier is niet helemaal uw grond, als ik u goed hoor.

R #00:24:05-8# Nee.

I: #00:24:07-2# En als het nu hoor wat u vertelt en ik probeer dan een sprongetje te maken, als u het goed vindt, naar de periode waar u het over heeft in Amsterdam; jaren zestig, jaren zeventig. Dat was toen toch op alle fronten maatschappelijk en ook politiek een roerige tijd. Had u op een of andere manier, of uw echtgenoot/hadden jullie ook verbindingen met de politiek, voor zover u weet? Of met de plaatselijke politiek?

R #00:24:44-6# Nou, ik ben wel geweest/ Ik ben lid geweest van een(....)

I: #00:24:52-2# Partij van de Arbeid?

R #00:24:53-4# Partij van de Arbeid.

I: #00:24:52-8# Bijvoorbeeld

R #00:24:54-2# Ja.

I: #00:24:54-2# Dat zou zo maar kunnen.

R #00:24:55-5# Ja, dat is zo, ja. Maar dat was eigenlijk omdat Erik lid was. En zijn vader waren/die was in Am/in Overveen-Haarlem was/zat hij in het gemeentebestuur. En dus/daarom/ja Erik was dus/ Ik was helemaal niet zo geïnteresseerd daarin, maar goed, ik had er natuurlijk wel mee te maken af en toe.

I: #00:25:19-0# Het komt wel naar huis.

R #00:25:20-0# Ja, ja. Maar, ik/nou, ik heb het belangrijk gevonden dat mensen, Erik, met elkaar kunnen samenleven en kunnen trekken/rekening met elkaar houden. Ja

I: #00:25:32-3# Gewoon op je persoonlijke niveau, hè? Persoonlijke leven.

R #00:25:33-8# Ja.

I: #00:25:37-6# En als u dat zegt, dat u eigenlijk in het kielzog van uw echtgenoot natuurlijk beïnvloed wordt of van alles meemaakt. Kunt u zich ook herinneren bijvoorbeeld namen als; Van Praag of Rob Tielman als voorzitters van het HV. Heeft u ze ooit horen spreken of ontmoet?

R #00:25:56-9# Jawel, natuurlijk wel. We kwamen ook/eens per jaar had je dus/

I: #00:26:02-0# Die ledenvergadering.

R #00:26:02-3# Gingen we altijd naar de ledenvergadering. Nou, ja, ik heb dus altijd/ Ik heb dus altijd/ Voordat ik dus officieel die kind/ naar die school ging, zat ik ook al, deed ik ook al dingen voor het HV.

I: #00:26:17-7# Ja, dat hoor ik ook wel tussen de regels door.

R #00:26:20-8# Dus, ik ben altijd daar wel mee bezig geweest. Ik vond het ook heel belangrijk en vond het leuk dat dat kon. Op een gegeven moment was het best wel moeilijk. Maar in Amsterdam was het/ Ik denk dat het al eerder begon, hoor. Maar dat heb ik pas later ontdekt. Wij zijn gewoon in Haarlem begonnen. Maar we hadden ook wat contacten in het land met verschillende groepen van andere/

I: #00:26:44-2# Toch wel, hè.

R #00:26:45-8# Ja, ook wel. Ja. Dus. Maar ik kan zo/ik kan niet meer precies vertellen wat er al/ Ik kan/globaal kan ik zeggen: Nou, dat weten we, maar niet/ Ja, verder is/

I: #00:26:59-7# Nou, ik ga gewoon misschien wat helpen met vragen stellen.

R #00:27:04-1# Ik hoop dat het leuk is, dat het voldoende is, want, ja.

I: #00:27:06-9# We zijn nog lang niet klaar (gelach). Nee, we gaan zo meteen ook even naar de foto's. Want wellicht dat dat ook (onverstaanbaar).

R #00:27:13-1# Nee, er is altijd wel wat bij wat je, wat/dan weet je waar je mee bezig bent geweest.

I: #00:27:16-9# Precies, dat zijn toch bronnen van inspiratie. Maar voordat we de foto's induiken ben ik nieuwsgierig of u er ook ervaring heeft of geluisterd heeft /of ervaring heeft met of geluisterd heeft ook naar die zondagochtend radio-uitzendingen?

R #00:27:37-9# Ja, want Erik heeft er ook een/is ook een paar keer daar geweest. Hij kende ook al die mensen, natuurlijk. Jawel, daar luisterden we natuurlijk altijd naar.

I: #00:27:46-1# Kijk! Oh wel, ja, ja, ja. Dat was ook inspirerend, denk ik.

R #00:27:52-0# Ja, natuurlijk.

I: #00:27:52-0# En wat, door wat u daarnet ook zei, dacht ik/ Ik heb laatst met een andere vrouw gesproken, ook een lid van het HV. In een ander stuk van Amsterdam. En zij sprak ook over de propaganda-avonden, bijeenkomsten. Zegt dat u wat?

R #00:28:10-9# Nou, ik was al druk met van alles bezig. Ik heb niet/ Ik heb niet/ Ik heb niet in propagandabijeenkomsten gesproken, of zo, dat niet

I: #00:28:20-5# Er zijn/er zijn/

R #00:28:20-6# Ik kan het me niet herinneren hoor/. Ik weet het niet meer.

I: #00:28:22-8# Ik kom daarop omdat u zelf ook zegt: "ik was ook wel bezig, ik weet niet meer precies hoe het heette". En ik verbind dat een beetje met wat zij ook vertelde en wat ook wel, ja, een beetje bekend is in de geschiedenis van al die mensen die zo hard hebben gewerkt aan het HV om te zorgen dat het HV meer mensen kreeg. En die propagandabijeenkomsten, die waren toen wel heel erg bedoeld om mensen te interesseren voor, ja, dat gedachtengoed wat voor buitenkerkelijken echt belangrijk was om elkaar, om de maatschappij zeg maar, anders/

R #00:29:02-1# Om te laten weten dat zo iets bestaat en dat dat werkt en dat dat belangrijk is. Ja, wij als jongerengroep hebben dat wel gedaan. Want we hadden dus behoorlijk veel belangstelling altijd. Maar ja, wat er nog van overgebleven is weet je natuurlijk niet meer. En ik vraag me toch altijd wel af hoor: ik hoor nooit van mensen hier in Amsterdam. Natuurlijk zijn er heel wat mensen wel lid van het HV, maar ik heb zo de indruk dat/de mensen zijn zo/niet geïnteresseerd in dingen meer. Ze moeten werken en ze hebben dus als echtbaar/moeder en vader werken allebei en dan denk

ik: die mensen hebben toch helemaal geen tijd meer om met andere dingen bezig te zijn? Ik heb zo het gevoel dat het heel anders is. Ik heb hier in de buurt heb ik nog nooit iemand van het HV gesproken hoor. Maar ja, ik woon hier nu, maar toen ik in Amsterdam woonde toen had ik natuurlijk wel contacten, maar/.

I: #00:30:09-3# Natuurlijk!

R #00:30:09-3# Het is allemaal/ Zijn mensen over/heel veel mensen zijn overleden.

I: #00:30:13-8# Ja, dat maakt wel uit dan. Dat heb je geen contacten meer en dan/

R #00:30:15-9# Want ik ben heel erg/ik denk wel eens: wat groeit het HV nou. Ik heb het gevoel dat het niet zo is. Dat het altijd op hetzelfde niveau blijft.

I: #00:30:26-3# Ja, dat is het denk ik ook al jaren zo.

R #00:30:27-4# En dat vind ik wel jammer. Dat is dus waar, hè, zeker!

I: #00:30:31-1# Ja, het zal/het heeft jaren op zo'n vijftienduizend deelnemers, of leden gezeten en ze zitten nu dik boven de veertienduizend. En weer stijgend van ongeveer dertienduizend, dus het trekt wel weer aan. En, ik had eigenlijk/dat kan ik u nog toesturen. Ik had eigenlijk wat voor u mee willen nemen, namelijk het nieuwe meerjarenplan van het HV. Want daar zit nu/ Ja, je hebt natuurlijk altijd en een directeur en een voorzitter. Vanuit de vereniging en vanuit het bureau. Boris van der Ham; die naam zegt u wel iets, toch? En Christa Kompas? Maar dat/ Een van de andere vrouwen die ik sprak, die vertelde ook, en dat vertel ik naar aanleiding van wat u mij hier verteld, dat zij bijvoorbeeld geen computer heeft. En dat ze het gevoel heeft dat in de samenleving zoveel digitaal, of via de computer, wordt verzonden aan informatie en aan brieven en aan communicatie en aan berichtjes over en weer. En omdat zij dat niet heeft blijft zij ook heel erg verstoken van wat er in de wereld zich afspeelt. Herkent u dat?

R #00:31:53-1# Nou, in zoverre, ik zelf heb van alles geprobeerd met de computer. Dan kwam ik thuis en was ik naar computerles geweest en (onverstaanbaar) wist ik niks meer. En ik had er gewoon geen zin in.

I: #00:32:09-0# Oh, kijk.

R #00:32:09-0# Dus ik ben er een tijd mee bezig geweest en ik denk, nou, ik/het komt/ ik weet niet hoe het komt, die aversie.

I: #00:32:18-9# Het past niet.

R #00:32:18-9# Waarom/ Want ik ben echt wel altijd zo dat ik alles graag wil weten. En dat lukte me niet meer. Dus dat wordt wel verzorgd door mijn kinderen. Maar het is/ik vind het wel stom, hoor. Want dan denk je; oh, ik had niets/ik had gewoon toch door moeten gaan ermee. Maar, ja, het is gebeurd. Nu heb ik er geen zin/nu kan ik het niet meer. Maar ik heb familie in het buitenland en die ko/die doen alles/krijg ik

binnen en dan vergeet ik te kijken op het apparaat dat ik heb. En dan horen ze weer niks van me. Want, omdat ik er dus zelf niet mee overweg kan en mijn kinderen hebben het zo druk, die hebben geen tijd om zich daar mee bezig te houden.

I: #00:32:55-7# Nee. Maar dat is inderdaad, denk ik ook, zo'n enorme grote verandering dat het niet meer per brief of kaart of telefoon gaat, maar allemaal/ja

R #00:33:05-1# Oh, alles! Maar iedere/en je wordt er bijna dagelijks mee geconfronteerd. Met alle dingen waar je lid van bent. Het verandert allemaal en dan denk je; oh, vreselijk. En nou kan ik er niet meer aan beginnen. Of proberen, maar/

I: #00:33:20-3# Voelt u zich daarmee dan ook een beetje buitengesloten, door die ontwikkeling?

R #00:33:22-1# Nee, dat niet, want ik bedoel, ik kan me toch wel kenbaar maken met alles. En de kinderen, als ik/

I: #00:33:27-7# Dat hoor ik, hoor, dat hoor ik (gelach)

R #00:33:30-6# Nee, ik heb/daar heb ik/nee, maar ik vind het zo ingewikkeld. Want ik moet bij alles denken als ik weer post krijg denk ik: wat is dat ook weer, weet je wel. Dus, ja, tegenwoordig zijn er ook wel bedrijven die dat duidelijk maken. Die herhalingen en zo. En wat/ik ben dus niet de enige die dat heeft.

I: #00:33:46-7# Nee, hoor.

R #00:33:46-7# Maar het is wel erg dom geweest dat ik het niet doorgezet heb. En daar heb ik dus last van, maar ik kan het nu niet meer opbrengen.

I: #00:33:55-6# Nee, dat is echt een station te ver denk ik, hè, als ik u goed hoor. Laten we eens kijken naar wat foto's (er wordt een goede positie gekozen door de interviewer). We bekijken een foto. Oh, kijk!

R #00:34:18-6# Hier zit ik geloof ik boven op, maar dat weet ik niet zeker. Ja, hier zit ik geloof ik op, ja hier. Dat is dus/

I: #00:34:25-3# De jongerengroep.

R #00:34:25-3# De jongerengroep tijdens een vergadering.

I: #00:34:30-7# Januari 1958. Nou, jullie zitten ook allemaal met pakjes. Alsof jullie op reis gaan.

R #00:34:39-3# Nee, dat is/

I: #00:34:34-6# Met een rugzakje.

R #00:34:40-1# Wat staat er boven?

I: #00:34:43-3# HJG, AV, januari 1958.

R #00:34:46-1# Nee, dat was gewoon een bijeenkomst, maar ik weet niet meer ter gelegenheid waarvan, hoor.

I: #00:34:50-7# Maar hier zien jullie/staan jullie echt met pakken en met rugzakken.

R #00:34:53-0# Ja, maar dan gaan we dus ergens naartoe!

I: #00:34:54-3# Ja, dan gaan jullie weer eens op stap.

R #00:34:55-6# Ja.

I: #00:34:57-4# Oké. En kunt u nog zien wie hier opzaten?

R #00:35:03-4# Ja, hoe heet hij nou, dat weet ik niet meer. Dat is Eric en dat is/

I: #00:35:04-4# Dat is Eric? Oké.

R #00:35:06-6# En dit is, ja, hoe heet hij nou? Ja, dat weet ik niet meer. Ik ken ze allemaal wel, hoor. Even kijken.

I: #00:35:14-1# Oh, er staan ook namen onder.

R #00:35:18-6# Oh, ja! Kan jij ze/

I: #00:35:16-3# Nou, ja, ik kan ze niet goed lezen.

R #00:35:18-0# Er zijn mensen overleden ook al, hoor, hiervan. Deze is al overleden en/

I: #00:35:23-1# Maar jullie zitten in ieder geval duidelijk achter een bestuurstafel of zo?

R #00:35:27-1# Ja, het was dus/ja, ik weet niet. We gingen ook naar het Natuurvriendenhuis en daar hadden we ook bijeenkomsten. Ik geloof dat het in het Natuurvriendenhuis was.

I: #00:35:39-0# En dit was in Haarlem, denk ik? Klopt dat? Deze foto, met elkaar/

R #00:35:42-9# Slechte foto's zijn dat geworden, hè? Ja, want ik zit erop en hier/wie dat nou zijn, dat weet ik niet. Maar, ja, ik ken die jongens wel, ja. Tijdens een/ergens, dat we ergens een bijeenkomst hadden. Dit is dus/zitten we in/dat was tijdens een weekend weg.

I: #00:36:04-4# We zien hier een prachtige foto van mensen die bijzonder gezellig met elkaar zitten te picknicken in de berm van en weg. En het ziet er inderdaad uit

als de jonge humanisten. Wie bent u hier? Kunt u dat zien?

R #00:36:18-3# Ja, hier!

I: #00:36:18-3# Kijk! Met het crackertje, hoor. En wie is Erik? Staat Erik hier ook op?

R #00:36:27-6# Ik weet het niet. Nee, die neemt de foto, denk ik.

I: #00:36:29-0# Die neemt de foto! En daar heeft u, precies/

R #00:36:34-9# Deze hebben we net gezien.

I: #00:36:34-9# Precies, die hebben we net gezien, ja.

R #00:36:37-1# Dit is bij Arthur thuis.

I: #00:36:38-8# Arthur de Jong.

R #00:36:39-2# Arthur de Jong thuis.

I: #00:36:41-2# HJG bij Arthur de Jong. (...) En wat zien we daar; inderdaad een kringgesprek, denk ik of een ge/

R #00:36:48-2# Wat dit inhoudt weet ik gewoon niet.

I: #00:36:51-6# Driemaal nummer een, vier; dat zijn misschien/

R #00:36:54-2# Bestellingen of zo, van foto's.

I: #00:36:57-2# 1951.

R #00:36:58-7# Ja, o ja. Ja soms heb ik het wel een beetje bijgehouden. En die fototoestanden, die waren niet zo goed als nu. Oh, dit was/

I: #00:37:12-9# Er komt nog een document, hoor!

R #00:37:14-8# Ja, dat is een heel document, maar daar staat alleen/ter gelegenheid/ O, ja, bruidspaar Happé! Dat was/ik weet niet/dit/waar dit nou van was? Het was dus die en die datum. Dit was onze aankondiging, van Eric en mij (.....).

I: #00:37:43-7# Ja, ik word even stil omdat ik iets zit te lezen over/ik lees een door jullie, of door iemand ingevuld formulier waarin jullie toestemming geven maken/tot het maken van fotografische of filmopnamen in of voor het gemeentehuis van voormeld bruidspaar. En dat bent u.

R #00:38:04-2# Ja, dat zijn wij natuurlijk, ja, ja.

I: #00:38:06-3# En dit gaat inderdaad over jullie trouwkaart. En een geboortekaart,

1955. Dat is misschien een van uw kinderen?

R #00:38:16-1# Ja, inderdaad, ja. Het is zo lang geleden, ik weet het al niet eens meer. Ik heb zitten graaien en/

I: #00:38:23-0# Zitten graaien.

R #00:38:21-4# Wat kan ik nou nog.

I: #00:38:27-9# Ja!

R #00:38:27-1# Dit was dan weer zo'n aan/een van de aankondigingen van het hu/ (onverstaanbaar). Daar heb ik er eentje van bij gedaan .

I: #00:38:38-3# En uw huwelijk, dat voltrok zich dan in 1955?

R #00:38:45-6# Ja, 1955. Ja, nou weet ik het al weer.

I: #00:38:49-3# Oké. En waren daar veel humanisten bij?

R #00:38:51-3# Ja, ook heel veel. Ja, want ik heb er heel van hoor, in dit album. Maar ik ga dat niet allemaal tevoorschijn halen.

I: #00:38:57-5# Had u een, om het maar eens even zwart-wit te noemen, een humanistische huwelijksvoltrekking?

R #00:39:05-1# Nou, nee, gewoon. Niks speciaals.

I: #00:39:08-6# Nee, gewoon als mens.

R #00:39:09-3# Gewoon, ja. Nee, geen humanist. Ja, er kwamen wel veel humanisten natuurlijk.

I: #00:39:13-8# Kijk, dit weer wel. Dat wilde ik horen.

R #00:39:17-1# Ja, weet je, ik heb dus/we zijn begonnen met die albums en daar zitten dus dingen door elkaar. Want dit is Stijn en zijn vakantie. Oh, wij hadden/ gingen altijd wandelen in de/

I: #00:39:30-6# Eigenlijk ook uit de socialistisch-democratische hoek kwamen?

R #00:39:36-0# Nee, helemaal niet.

I: #00:39:37-6# De SDAP?

R #00:39:40-1# Mijn vader kwam uit een katholieke familie. Een groot gezin. Dat was natuurlijk een leuke, gezellige, drukke familie, maar niet, nee, niet iets van ergens lid van of zo. Nee, dat waren ze niet. En mijn moeder die haar ouders kwamen uit

Amsterdam. En mijn grootvader was juwelier. En toen zijn ze/toen ging hij voor zijn/toen was hij het werken genoeg en toen heeft hij in Haarlem een huis gekocht, of gehuurd, dat weet ik niet meer. Toen zijn ze in Haarlem gaan wonen. Toen zijn mijn moeder en haar zusje geboren. Maar die waren dus ook oorspronkelijk met een of ander geloof, maar die deden daar in ieder geval niks meer aan.

I: #00:40:25-8# Maar hoe denkt u dat uw ouders in aanraking zijn gekomen met het bestaan van het HV/met het ontstaan van het HV? Kunt u zich daar iets van/ Want het is in zesenzeventig opgericht.

R #00:40:35-1# Het was/ Ja, maar ik/wij zijn komen wonen daar (...)

I: #00:40:49-0# U zei dat u in 1950 zo'n beetje lid bent geworden van het HV. Toen was u een jaar of achttien.

R #00:40:53-3# Ja, nou/

I: #00:40:54-6# En u woonde in Overveen.

R #00:40:56-6# Ik ben op mijn achtste jaar, geloof ik, daar komen wonen. Het was een nieuw huis. En toen kwam/brak de oorlog uit en toen is er/mijn vader heeft de hele oorlog ondergedoken gezeten. Was een heel nare tijd toen. En naar/dus/ze zijn er blijven wonen en overleden. Nu woont er mijn ene broertje in het huis nog. Maar, nee, ze waren dan wel geïnteresseerd in HV, maar ze deden er helemaal niets mee, hoor. Dus eh, ja, mijn vader ging wel, mijn moeder helemaal niet. Die was muzikaal. Die speelde liever op/die was, die had ook een muziekopleiding, dus die interesseerde dat helemaal niet. Maar ik zit even te kijken, te zoeken waar/

I: #00:41:44-6# Wat was uw vader? Had uw vader een eh/ Want u zegt: "hij heeft ondergedoken gezeten". Want hij had misschien ook een/

R #00:41:52-4# Ja, mijn vader had een beroep/

I: #00:41:51-2# : Een beroep

R #00:41:58-6# Ja, hij was eh, hij had een opleiding voor (...) voeten, hoe heet dat? Schoenen!

I: #00:42:01-6# Schoenen? Schoenmaker?

R #00:42:04-2# Nee, geen schoenmaker.

I: #00:42:09-0# Orthopedische schoenmaker?

R #00:42:10-7# Hij verkocht dus/hoe heet dat?

I: #00:42:12-7# Hoe zag het eruit?(gelach)

R #00:42:18-7# Hij werkte dus, hij verkocht dus en kocht en verkocht brillen enzo.

I: #00:42:26-3# Oké!

R #00:42:26-4# Opticien was het! Mijn vader had een opticienopleiding. En toen was het/ en we hadden een joodse werkgever en die is in de oorlog/moest mijn vader dus in gaan kopen; in het begin nog in Duitsland, want dat kon die man niet meer doen. En nou, toen/in het tweede jaar van de oorlog is die hele familie, waren net zo oud als mijn ouders en ik ook, ik was het eerste kind en zij hadden ook een kind. Zijn ze heel/hebben ze die, ja de zaak hebben ze ingepikt en hebben ze die mensen heel snel afgevoerd. Dus dat is heel/dat is het begin van ons van een hele nare oorlog geweest. Want mijn vader moest toen die zaak overnemen, maar dat wilde hij niet. Hij wilde niets met die Duitsers te maken hebben. Dus die was zijn baan kwijt en tot overmaat van ramp zitten we op een avond, zitten wij naar radio Oranje te luisteren. En, mijn vader hoort/ Els en ik waren, mijn zusje, was later, dat was/nee die was er nog niet. Ik was er alleen. Zaten nog 's avonds even voordat ik naar bed ging te luisteren. En dat was dus radio Oranje, heette dat geloof ik. En toen hoorde mijn vader een geluid en hij denkt; wat is dat. Dus hij is/hij voelde, hij denkt: er is iets. Dus die is omgegaan, door de keuken en hij kijken, zit er een vent voor, met zijn voorhoofd naar, te luisteren naar die radio. En toen werd mijn vader zo kwaad hè. En die heeft die vent in elkaar geslagen. En toen was het/we hadden een heel grote tuin en daarachter die volgende woningen hadden de tuin daarachter. En hij moet daar gewoond hebben. Hebben we achteraf nog geweten dat het een Duitser was. Nou dus mij mijn vader is/we waren helemaal overstuur en mijn vader is, heeft een heleboel ingepakt, want hij moest weg natuurlijk ook. En hij had net die ellende dat hij niet meer dat werk kon doen doordat die zaak gepakt was. En dus hij al de klanten van zijn baas, van zijn/die heeft hij dus overgenomen en is op zijn eigen houtje daarmee verder gegaan. Ja, en toen/even kijken. De volgende morgen. Hij zei/ Wij woonden dus vlak bij het station in Overveen. Toen is hij dus met, want zijn auto was ook ingepikt door die Duitsers, en toen had hij/is hij dus naar zijn tante in, en zijn zusje met kinderen naar Amsterdam 's-morgens, de eerste trein vanuit Overveen naar Zand-/naar Amsterdam gegaan. Nou, en ik moest naar/mijn moeder heeft me naar school gebracht, die is thuis gebleven. En toen schijnt er om een uur of tien een Duitse auto voor de deur gekomen te zijn. Ja, ik heb dat niet gezien natuurlijk. En nou, mijn moeder kon daar kennelijk goed mee overweg, die heeft het goed aangepakt. En die lui zijn weggegaan. En hij/zij moest vertellen waar haar man was. "Ja, mijn die werkt. Hij zit ook veel in het buitenland. Ik weet niet waar hij is. Op reis" Nou ja, wat ze allemaal heeft gezegd. Nou, dus/ Maar, ja, die lui, dat waren jonge Duitsers en achteraf heb ik me altijd afgevraagd of het goede Duitsers zijn geweest die het door gehad hebben(?). Want we hoorden verder niks. Want mijn vader kwam af en toe wel thuis, maar we waren natuurlijk bang. Nou, op een gegeven moment is hij dus, had hij dus/was/werd het oorlog/aan het eind van de oorlog werd het allemaal heel moeilijk. Hij had helemaal geen inkomen bijna meer. Het was een afschuwelijke tijd. Nou, ja, zo is onze oorlog toen verder verlopen. Heel naar. En we hebben het echt meegemaakt. En we hebben dus/we zijn ook nog geëvacueerd geweest. Want we woonden dicht bij Zandvoort, hè! En we zijn een week of/ Nee, ik weet niet voor hoelang, maar we hebben daar/wij konden/ik woonde bij mijn tante en mijn zusje woonde bij iemand anders en mijn broertje ook weer bij

familie. En mijn opa en oma die hadden maar een klein huis, nou, dus zo zijn we die oorlog dus verder doorgekomen. Maar, toen we op een gegeven moment mocht iedereen weer terug naar zijn huis. En toen waren alle hekken van de garage waren en van de straat en alle mensen die hekken hadden, allemaal eruit genomen. Want dat bleek achteraf, een van de bewoners, die is gewoon gebleven, die heeft daar de hele boel gesloopt. Ja, ook zo stijlloos, hè! Hoe gemeen kunnen mensen zijn. Van zijn medebewoners. Maar toen zijn we weer teruggekomen en toen hebben we erna een heel moeilijke tijd gehad. Nou dat is heel vervelend geweest allemaal in de familie. Die moesten allemaal wennen. Mijn ouders uit elkaar geweest door die oorlog allemaal. Die leuke familie. Mijn vader (?), het leuke werk dat hij had. Dat moest hij allemaal weer zelf op gaan nemen, en zo. Dus het was heel ingrijpend. Maar ja goed, vergeleken bij hoe andere dingen, want mijn schoonmoeder die is/die was joods, die heeft in Amsterdam elke keer hun huis waar ze/hoe heet die straat ook weer, die straat die zo loopt, de Ba, de Maasstraat en dan heb je rechtsaf heb je die grote, allemaal/zo'n ronde/

I: #00:47:59-6# O, ja!

R #00:47:59-6# En die huizen. En die huizen werden toen door de joodse mensen moesten/zijn erin geplaatst, maar mijn schoonmoeder, die/ze waren net verhuisd van Overveen, waar wij vlak bij elkaar woonden, daar naar toe. En toen heeft ze niet dat ding op gedaan.

I: #00:48:17-5# Die ster.

R #00:48:17-5# Die ster en waarschijnlijk heeft ze dat bewust gedaan. Heel dom. En toen is ze op het stukje naar de kapper om de hoek, is ze aangehouden door een verrader. En die heeft haar meegenomen. En toen/ En mijn schoonvader die zat in het bestuur van/in het gemeentebestuur van Haarlem. Die was niet joods. En die dacht: nou dat kan ik allemaal wel voor elkaar krijgen. Nou, mooi niet! Zij is niet eens meer thuisgekomen! Toen mijn/toen Mirko thuiskwam met zijn broertje was zijn moeder/toen is ze nooit meer gezien. Dus we hebben hele nare dingen meegemaakt. Daar zit ik misschien weer teveel over te praten, maar ik zit er nog altijd mee.

I: #00:49:01-3# Maar ik vroeg er ook wel een beetje naar. Ik vroeg eigenlijk van: hoe zijn uw ouders aan dat humanistisch gedachtegoed en het HV gekomen. En dat is natuurlijk allemaal in de oorlog en vlak na de oorlog opgericht. Dus ik snap heel goed dat u daar intens, intense beleving/de herinnering daaraan heeft.

R #00:49:24-2# Ja, want mijn schoonmoeder is nooit meer teruggekomen. Ja, dat is echt heel vreselijk, hoor. Daar ben je nog altijd mee bezig. Dat is heel gek. Het laat je/het laat mij niet los. En dan zegt Mirko wel eens: "Ja, dan moet je, als je er zo mee zit met al die dingen, dan moet je er wat aan doen, dan moet je erover praten". Maar dat kan ik helemaal niet. Ik heb het allemaal, dacht ik, wel verwerkt. Maar ik heb het dus niet goed verwerkt. Nou, ja, ik kan ermee leven, laat ik zo zeggen.

I: #00:49:49-9# Dat lijkt mij een mooie vorm van verwerking. Eerlijk gezegd.

R #00:49:51-4# Ja, ja.

I: #00:49:53-5# Je kunt het toch ook niet wegpoetsen.

R #00:49:54-0# Nee, dat kan niet, nee.

I: #00:49:56-5# Als dat uw leven heel erg zou bepalen, dan is het misschien een puntje om eens wat aan te doen/

R #00:50:01-4# Nee, dat is het niet.

I: #00:50:01-4# maar dat is geloof ik niet zo, hè? U draagt het mee in uw hart, onder uw huid, als ik u zo zie.

R #00:50:06-5# Maar, ja, weet je/

I: #00:50:10-4# Dat krijg je niet weggepoetst.

R #00:50:10-4# Kinderen tegenwoordig. Gaat allemaal zo mooi hè. Ik bedoel ze hebben al/ik heb vier/twee kinderen en twee ne/

I: #00:50:17-7# Schoonkinderen.

R #00:50:17-7# Schoonkinderen, en dat gaat allemaal goed. Ze hebben allemaal een goede opleiding gehad. Die kinderen studeren alle vier. Zijn heel lief voor mij. Gisteren was het er eentje hier. Allemaal ontzettend aardig. Maar, ik kan het toch niet helemaal verwerken, zo/de wereld is toch zo veranderd!

I: #00:50:34-0# Ja, dat is denk ik ook zo.

R #00:50:37-0# En het heeft met mijn leeftijd te maken.

I: #00:50:39-8# Ja, ook.

R #00:50:39-8# Want, dat/ik dacht dat dat niet zou gebeuren. Dat ik het wel gewoon mee zou kunnen nemen allemaal. Maar het is niet zo. Je bent er weer zo mee bezig, nog steeds.

I: #00:50:52-1# Ja. En is dat dan ook wat toegenomen in de afgelopen periode? Zegt ze (onverstaanbaar) ook een stiekem een beetje tussendoor.

R #00:50:54-3# Nou, ik voel me, ik voel me dus niet om/ Hè, hele lieve mensen om me heen, maar ik ben geen stadsmens, dat is het. Dan ga ik wel met mijn rollator een beetje lopen. Ja, altijd hetzelfde. En ik heb een lieve kleinzoon en die komt me dan 's morgens halen: "Oma, ik ga ergens eten, ga je met me/ontbijten, ga je met me mee ontbijten". Schattig hoor! Nou, en dan gaan we daar ergens/dan rijdt hij met de auto daar naartoe en dan gaan we daar ergens/zit ik nog steeds mee.

I: #00:51:33-8# Want als ik u zo hoor, dan bent u toch wel (.....) misschien schat/ is dat niet/ is dat een onjuiste invulling, maar u bent natuurlijk toch wel een hele vrije vrouw, zelfstandig/

R #00:51:46-1# Ja, heel zelfstandig.

I: #00:51:46-1# Met een betrekkelijke, zelfstandige, vrije wil. En dat, ja dat valt natuurlijk toch weg als je geen auto meer hebt.

R #00:51:57-7# Ja, echt hoor.

I: #00:51:57-0# Of je/en daardoor niet je eigen vervoer, je eigen transport, je eigen moment.

R #00:52:01-4# Al zou ik alleen maar dat stukje zeg maar hier en dan naar links/ want ik ga niet meer die grote weg op. Want die is zo veranderd.

I: #00:52:07-0# Ja, dat is waar.

R #00:52:07-0# En dan laat ik me brengen en/ of ik ga met het/zo'n ding van, hoe heet het, tax. Weet ik niet meer.

I: #00:52:14-1# Zo'n bustaxi of taxibusje, regiovervoer, ja.

R #00:52:17-3# Dus, dus/

I: #00:52:19-6# Belbus!

R #00:52:19-6# Ja, dat is/maar ik bedoel, het feit/

I: #00:52:23-0# Buurtbus!

R #00:52:23-0# Ja, maar moet je luisteren, hier in de buurt kan ik nog alles!

I: #00:52:24-7# Ja, precies.

R #00:52:26-1# Want dat kan ik overzien.

I: #00:52:26-1# Ja, precies.

R #00:52:27-9# Ik ben voorzichtig geweest altijd. Ik bedoel, ik heb nooit gekke dingen gehad. En ik heb dus, toen Eric dood was, ja toen reed ik ook al. En als we met vakantie gingen reden we om beurten. Dus ik heb een enorme rijervaring. Ik heb overal gereden. En maar het/ja, dat is nou wat ik van mijn kinderen vind, dat ik denk: jemig, ik ben helemaal achterlijk geworden, geloof ik.

I: #00:52:53-1# Ja, dat je een beetje/dat je toch een beetje je eigen zelfstandigheid wordt/ niet serieus wordt genomen, zoiets?

R #00:52:57-7# Ja, dat gevoel heb ik. En ik heb hele lieve hulp van/ Ik heb een fantastische huisartsentoeestand. En die komen altijd bij me kijken, hoe het met me gaat. Omdat de kinderen overdreven hebben, denk ik dan. En heb ik/eerst twee keer in de week kwamen twee dames, eerst de een en dan de ander. En dan komen ze kijken of ik al mijn medicijnen goed gebruik en zo. Prima allemaal. En op een gegeven moment dacht ik; nou, ik hoef niet meer twee keer in de week. Heb ik geen zin in.

I: #00:53:26-2# Afbouwen.

R #00:53:26-2# Dus ik heb eentje gezegd: "Nou, ik kan het wel, hoor, het hoeft niet". En ze zijn heel aardig, ontzettend verstandige mensen hoor, ik mag er niets over zeggen. Ze helpen me ontzettend. Dus ik heb alle hulp die ik nodig heb. Een huisarts. Ik/ Gisteren/toen het zo koud was/

I: #00:53:43-2# Maar u gaat natuurlijk toch, als ik u goed hoor, wel prat op uw eigen zelfstandigheid.

R #00:53:48-1# Ja, dat is ook zo!

I: #00:53:48-1# Dat staat hoog in het vaandel hoor.

R #00:53:52-2# Ja, zeker.

I: #00:53:52-2# Zijn er nou bijvoorbeeld in, maak ik nu even een bruggetje als u het goed vindt, naar het humanistische gedachtegoed, of humanistisch gevoel. Zijn er in uw leven op dit moment nog mensen die u spreekt die ook lid zijn of die zich daar verwant bij voelen?

R #00:54:05-7# Jawel, maar het is niet meer dichtbij. Want ik/door het hele land kende ik mensen. Dus ik bel af en toe nog wel mensen in andere landen/

I: #00:54:17-9# In andere landen, dat klinkt wel heel werelds. Mooi!

R #00:54:17-9# Nee, niet/dat zijn mijn buitenlandse vrienden. Nee, maar humanisten, hier in Nederland, laat ik het zo zeggen.

I: #00:54:23-6# Ja, ik zat een beetje te plagen.

R #00:54:26-6# Maar, die zijn ook allemaal/er zijn ook mensen veel van overleden. Want ik zit net op de grens van/

I: #00:54:32-8# Maar er zijn nog wel een paar mensen die u af en toe wel spreekt?

R #00:54:35-6# Ja, jazeker.

I: #00:54:39-7# Kennen zij dit/ die hang, die drang naar die zelfstandigheid?

R #00:54:39-7# Nou, de liefste vrienden, vriend en vriendin, zijn twee mensen; hij is nu negentig, negentig ja, en zij is even onder de negentig en daar heb ik/en die wonen in het Gooi, en daar heb ik nog steeds contact mee. Die zijn nog heel/die kunnen nog veel, maar het wordt wel minder. Maar daar heb ik ook leuke gesprekken altijd mee en zo. En die zijn altijd trouw. Die bellen me, die/verjaardagen vieren we. Ik ga daar wel naartoe. Dus dat heb ik nog wel. Maar dit zijn dus twee mensen waar ik altijd een hele goede band mee had. En die nog zo goed zijn en samen zijn. Fantastisch gewoon.

I: #00:55:22-2# En daar herkent u dan ook, denk ik, als ik u goed hoor, die zoektocht, of dat belang hechten aan die zelfstandigheid.

R #00:55:33-6# Ja, zeker. Ja, dus, ik had echt. Hoe, waarom dat gekregen heb, ik snap het niet, hè. Als je dan zo bent, en je bent/je laat je. Maar ik ben altijd zo overal mee bezig/

I: #00:55:46-1# Kwiek!

R #00:55:46-1# Bezig geweest. Je zult wel meer van die mensen/ Zijn er meer van die mensen die jullie spreken en die interviewen en ook oud HJC-er zijn?

I: #00:56:03-3# Ja, ja. Het is mensen eigen verhaal. Misschien een beetje betweterig, maar we zijn natuurlijk toch allemaal sterfelijk en vergankelijk.

R #00:56:11-7# Ja, zo is het, natuurlijk.

I: #00:56:18-4# En waar zich dat gaat voltrekken, dat weet je niet.

R #00:56:18-5# Ja, ik ken natuurlijk Arthur de Jong. Die is al lang overleden. Een heleboel humanisten van mijn leeftijd zijn overleden. Maar er zijn er ook die er nog wel zijn. Maar het wordt echt minder nu, hoor.

I: #00:56:31-1# Nee, dat geloof ik dat het minder wordt. En daarom zijn we ook zo blij dat u er bent.

R #00:56:36-1# Ja, maar ik heb dus zitten aarzelen: moet ik dat wel doen. Maar ik wou/ het is een handicap als je niet alles makkelijk uit je keel kan krijgen en het is/

I: #00:56:44-6# Ik heb het toch niet door, hoor. Dat u het niet makkelijk uit uw keel kunt krijgen.

R #00:56:50-3# Nee?

I: #00:56:50-3# Nee, ik heb het niet goed door.

R #00:56:51-2# Nou, daar ben ik blij om. Want ik heb zitten aarzelen, moet ik het wel doen.

I: #00:56:54-8# Nee, dat hebben wij/

R #00:56:56-1# Maar ik vond het wel belangrijk, want als het niet goed is dan gebruik je het niet?

I: #00:57:00-7# Zo is het.

R #00:57:01-6# Hè, dan moet je het maar/ Het is natuurlijk leuk als je het wel gebruikt. Als je er wat mee kunt.

I: #00:57:06-9# Daarom zit ik ondertussen, ziet u misschien mij ook, niet zo zozeer spieken, maar wel voor het geluidsapparaat niet zichtbaar, even stiekem op mijn lijstje te kijken. Om te zien of wij nog iets zouden kunnen bespreken wat wel in uw ervaring is. Waar u ook dingen over weet, maar wat nog niet genoemd is.(.....)

R #00:57:40-7# Weet je, ik heb nog veel meer albums. En veel meer recentere foto's, maar het komt allemaal wel neer op/

I: #00:57:48-4# Staan, HJG.

R #00:57:49-7# De gemeenschap denk ik, Humanistische Jongeren Gemeenschap.

I: #00:57:51-7# Ja, Klopt, Humanistische Jongeren Gemeenschap. Voor twintig/dertig jarigen. Sinds negentienveertig. Kent u het blad van het HV, wat destijds uitgegeven werd, lange jaren, met de titel: Mens en Wereld?

R #00:58:11-3# Ja. Ik heb ze niet bewaard, natuurlijk.

I: #00:58:12-9# Nou, zeg! Grapje (gelach). Nee maar dat kent u, dat heeft u waarschijnlijk/

R #00:58:20-2# Ik krijg nog wel steeds post van het HV, hoor. Dat wel.

I: #00:58:24-6# Meer heeft u daar ook aan mee gedaan, aan dat blad. In de zin van/ want er was natuurlijk een bepaalde redactie. Er moesten stukken voor geschreven worden.

R #00:58:30-4# Ik kan me niet herinneren dat ik daar aan mee heb gedaan.

I: #00:58:31-9# Nee, hè.

R #00:58:32-9# Ik heb wel eens wat/maar het was allemaal bij ons dan via de HJG, hè, deed je dingen, maar/

I: #00:58:40-6# En kent u het tijdschrift, wat ook heel lang uitgegeven is, ik denk zelfs tot begin jaren negentig, halverwege de jaren negentig: Rekenschap.

R #00:58:52-3# Ja, dat ken ik wel. Dat heb ik ook wel gelezen. Maar daar was je/daar kon je gewoon apart lid van zijn.

I: #00:58:57-7# Ja, daar kon je apart een abonnement op hebben.

R #00:58:59-9# Maar ik kon het allemaal niet bijbenen. Ik was al druk genoeg, want ik vond het werk op zich ook leuk, wat ik daar deed.

I: #00:59:03-6# Nee, natuurlijk, maar ik ben gewoon even nieuwsgierig of/het zit in uw bagage en in uw herinnering, dat het heeft bestaan. En mogelijk ook dat jullie daar, stel ik me zo voor, misschien wel over spraken.

R #00:59:21-1# Ik kan het wel laten zien als je/ik heb nog wel wat bewaard/ik ben kwijt geraakt, maar ik heb nog wel mijn lesgegevens die ik allemaal heb, die heb ik nog bewaard. Maar misschien interesseert je dat niet. Dat hoeft van mij ook helemaal niet. Maar dus wat ik nu denk ineens, wat heb ik nog, nou dat heb ik dan nog.

I: #00:59:38-9# Nou, wie weet/

R #00:59:40-0# Ik ben zo vaak verhuisd ik ben een heleboel dingen/heb ik weggedaan.

I: #00:59:44-4# En u heeft u ook weet gehad, of contact gehad met de internationale Europese humanistische unie (IHEU)?

R #00:59:53-2# Nee, nee.

I: #00:59:55-7# Want het is natuurlijk/die bestond sinds 1952, en die is natuurlijk heel hard bezig geweest, ook in de jaren zestig en zeventig, voor zover ik weet, met de vredesbeweging en natuurlijk ook uiteindelijk naar de humanistische beweging voor ontwikkelingssamenwerking.

R #01:00:21-0# Ja, ik ken dat allemaal wel.

I: #01:00:22-2# U weet van het bestaan af, ja precies.

R #01:00:24-0# Ik weet het allemaal, maar ik kon niet alles, je kon/

I: #01:00:27-5# Echt niet? Tjeemig! Mevrouw Happé! Mager hoor! Nee, grapje. Dan is er ook nog de Landelijke Werkgroep Humanistische Jongeren geweest, onder leiding van Rob Tielman.

R #01:00:44-7# Ja, maar dat, is dat dan voor, is dat dus/

I: #01:00:46-6# 1977, dus toen was u alweer wat ouder, hè. De jaren tachtig.

R #01:00:54-0# Ik weet het niet! Nou/

I: #01:00:55-4# Toen was u natuurlijk al jongvolwassen.

R #01:00:55-4# Ik heb daar niks mee te maken gehad (onverstaanbaar).

I: #01:00:56-9# Dat denk ik ook niet. Dat was echt weer voor een generatie na u denk ik, hè?

R #01:01:00-7# Ja, dat zal dan wel, ja.

I: #01:01:04-6# Want dat is/heeft ook geresulteerd of gemaakt dat bijvoorbeeld de landelijke HV de homowerkgroep in 1979 opgericht is en de landelijke vrouwengroep van het HV. Als ik u zo hoor, dan denkt u van: hé, ja, dat weet ik. Dat heeft allemaal/ dat is allemaal gebeurd. Maar u zat vooral in die, in het vormingswerk.

R #01:01:32-1# In die jongerengroep en in het vormingswerk, ja. En vooral met jonge mensen allemaal, natuurlijk.

I: #01:01:37-6# Ja, en vooral vanuit het vormings/en dat vormingsonderwijs, hè?

R #01:01:40-2# Ja, ja, ook wel.

I: #01:01:42-3# Wanneer bent u daar mee gestopt? Weet u dat nog een beetje? Of is dat zoetjesaan uitgeblust?

R #01:01:48-7# Dat is geleidelijk aan. Want we hebben nog wel eens bijeenkomsten gehad met vrienden. Als een van ons jarig was en met een groepje bij elkaar waren. Maar dat waren altijd mensen, ook niet alleen in Amsterdam, maar/ Amsterdam was een grote gemeenschap, maar overal vandaan. Maar dat is/dat loopt steeds meer af. En mensen die dus ergens anders wonen die, als ze in Amsterdam waren, mij kwamen opzoeken. Dat is ook niet, want een van die vrienden is ernstig ziek geworden, die kon niet alles meer. Zo geleidelijk aan verdwijnt het helemaal.

I: #01:02:20-9# Ja, dat is ook zo.

R #01:02:20-9# Maar ik denk dat het nog wel bestaat, maar dat weet ik niet. Bestaat het nog, die/?

I: #01:02:25-7# Jazeker. Het vormingsonderwijs? Zeker.

R #01:02:27-9# Oh, dat is er nog wel.

I: #01:02:26-2# Ja, dat is zeker aan de orde. Daar zit zelfs ook een/er is natuurlijk ook/ waar jullie de basis voor hebben gelegd, zeg maar, met kinderen uit de/in de leeftijd van, laten we maar zeggen, van acht tot twaalf, maar ook daar boven is, hoe zeg ik dat, op middelbare scholen/ Daar was u ook hè, vertelde u, in die leeftijdsgroep, met kinderen? Maar er is natuurlijk nu ook een richting, ja zeg maar, de eerstegraads, dus mensen die nu de Universiteit voor Humanistiek (UvH) doen en zich bekwamen in de didactiek of in de educatie.

R #01:03:07-7# Dat heb ik wel allemaal gelezen, maar daar ben ik nooit mee bezig geweest.

I: #01:03:12-1# Nee. Maar die geven dan nu bijvoorbeeld lessen zoals; levensbeschouwing, religie op scholen, of maatschappijleer. Dus er is/jullie hebben/

R #01:03:21-9# Maar dit gaat/dit wordt door helemaal door het HV georganiseerd? Kun je/ hoe doen ze dat? Is dat in groepen? Of hoe gaat dat? Gaan ze/bezoeken ze scholen?

I: #01:03:35-6# Ze/ik weet niet precies hoe het gaat, maar ik weet in ieder geval wel dat het ontwikkeld wordt én door het HV én door het HVO én door de UvH.

R #01:03:46-5# Ja, die is nu, dat is allemaal later gekomen.

I: #01:03:46-8# Wat destijds het Humanistisch Opleidingsinstituut was. Het HOI, hè, dat in Culemborg en in Utrecht heeft gezeten. Dus jullie hebben grote werken verricht waardoor we met elkaar/

R #01:03:54-8# Ja, maar het is zo jammer dat/ Ik vond het eigenlijk wel leuk. om iemand te spreken, want ik merk eigenlijk helemaal niks van het HV. Maar ik let er ook niet echt op moet ik eerlijk zeggen, maar bestaat, zoals wij met een groepje mensen in de stad en allerlei dingen samen deden, bestaat dat nog ergens?

I: #01:04:15-0# Ja, dat bestaat/

R #01:04:15-4# Bestaat nog wel iets, maar niet in Amsterdam, hè?

I: #01:04:17-2# Ja, in Amsterdam ook.

R #01:04:18-7# Ja?

I: #01:04:18-7# In Amsterdam ook. En, maar, het is natuurlijk allemaal, zeg maar, enigszins verdund vanwege ja, toch de verandering in de ontwikkeling in de samenleving. En er is veel gebeurd in de periode waar u het over heeft, schat ik in. Er waren bijvoorbeeld, nou, drie tot zes humanistische raadsmanen in het land.

R #01:04:54-3# Ja, dat weet ik nog. Ik heb die mensen nog gekend.

I: #01:04:55-8# Ja, precies. En in het jaar 1978 kwamen de eerste humanistische raadsmanen in de zorg, in het ziekenhuis.

R #01:05:10-3# Ja, dat heb ik niet meegemaakt, geloof ik hè? Wanneer was dat?

I: #01:05:12-9# Nou, vanaf '78, zo'n beetje, 1980. En dus/

R #01:05:17-6# Oh, dat moet ik dan wel meegemaakt/ Jawel moet ik wel

meegemaakt hebben. Ziekenhuis/

I: #01:05:21-0# Ja, maar dat is natuurlijk heel mondjesmaat, echt op heel kleine schaal. En dat is zoetjesaan/

R #01:05:27-0# Ja, ik ben wel eens opgebeld door een ziekenhuis. Toen vroeg/ Ja/ Toen deed ik/ Maar ik herken natuurlijk (onverstaanbaar). Ja, of ze hadden iemand nodig. Er was iemand ziek, een zieke die het HV/ Dus dat heb ik toen eventjes/ Maar dat is wel/ Maar toen woonde ik geloof ik al hier. Dus/ Maar ik volg het natuurlijk niet zo goed meer, allemaal.

I: #01:05:49-4# Nee. Nou, ja, ik probeer ook in vogelvlucht voor zover ik weet/

R #01:05:53-5# Nou, is wel leuk, dat ik eens hoor dan/

I: #01:05:54-6# Want in die zin is er natuurlijk heel veel veranderd, ook ten goede. Dat betreft bijvoorbeeld de beroepsgroep waar ik nu deel vanuit maak, de humanistisch raadsliden. Ik denk dat toch dat er zo'n honderd raadsliden, vooral veel vrouwen, maar ook mannen, in het land hebben rondlopen.

R #01:06:22-9# In het land. En hoe is dat nou in Amsterdam?

I: #01:06:20-2# In Amsterdam zitten er/ Weet ik niet, maar ik denk zo'n dertig, in de zorg, in de ouderenzorg bij elkaar. Verspreid door de stad. Want die ouderenzorg/ Ik weet van een oud collega, die woont hier in de Betuwestraat, en die is al met pensioen al. Maar die/

R #01:06:43-3# Was die/ Is die ook lid van het HV?

I: #01:06:43-3# Ja. Marijn ten Holt is dat.

R #01:06:52-4# Die ken ik niet.

I: #01:06:53-9# Nee, nee, maar goed, weet u, u weet het waarschijnlijk beter dan ik. U stapt/ U stapt er een beetje uit en dan dient zich weer iets nieuws aan, met een nieuwe generatie.

R #01:07:00-4# Ik volg het natuurlijk ook niet meer. Weet je, omdat ik over alles langer doe. Denk ik, goh, de dag is alweer om, dat is heel gek. Je bent trager geworden en dus is dan het gevolg dat je dan een heleboel dingen mist.

I: #01:07:15-2# Dat ook, maar ik denk ook, waar we het eerlijk gezegd in het begin al een beetje over hadden; over die digitalisering, die computer. De kracht en de macht van de computer. Het HV heeft een prachtig website, maar die ziet u niet.

R #01:07:29-3# Nee, nee.

I: #01:07:30-5# En dat is geen verwijt, maar dat is eigenlijk zoals/

R #01:07:34-9# Nee, dat is gewoon een gevolg daarvan. Nee, dat weet ik wel. Ja, dat weet ik best dat zulke dingen er zijn. Je mist natuurlijk andere dingen.

I: #01:07:38-3# Dus ik had u heel graag, en dat heb ik bij die andere mevrouw ook gedaan, als u het fijn vindt, dan stuur ik u dat nog terug, toe, een mooie, zeg maar, print of een aantal bladzijden met het huidige meerjarenplan van het HV.

R #01:07:59-4# Oh, dat vind ik wel leuk om te (onverstaanbaar). Dat is interessant.

I: #01:08:00-3# Ja, u begint helemaal te glimmen zie ik. Nee, dat had ik gewoon mee willen nemen. Dat heb ik niet gedaan, maar dat stuur ik u nog toe.

R: #01:08:05-7# Ja, leuk.

I: #01:08:05-7# Krijgt u toch weer een beetje voeding.

R #01:08:10-4# Ja, misschien wel/ik bedoel, ik kan een heleboel dingen niet meer. De tijd/ ik heb zo/

I: #01:08:16-7# Mevrouw Happé pakt nu een prachtige, het bekende symbool van het HV, namelijk de mens in zijn hele breedte en in zijn hoogte. Armen om hoog, pootjes op de grond: mens. Vertaal ik het goed.

R #01:08:36-7# Ik dacht het wel. Het is wel duidelijk hoor.

I: #01:08:38-7# Ja, hè! Ja, wij hebben als/ik herken het zeker. Het is mooi dat u dat/ Heeft u dat hier in de vensterbank staan?

R #01:08:45-1# Ja, het staat in de vensterbank.

I: #01:08:44-7# Als fervente humanist!

R #01:08:49-6# Nou, ik heb het en dan denk ik: dat gooi ik niet zomaar weg.

I: #01:08:49-6# Nee. Dan zou u een stukje van uzelf weggooien, denk ik, hè?

R #01:08:54-2# Misschien wel, ja. Nee, ik heb dat. Ik bedoel, dat vind ik leuk en het staat er nou.

I: #01:08:56-2# Ik ga er een fotootje van maken, zo meteen. Mag dat?

R #01:09:03-2# Ja, natuurlijk!

I: #01:09:05-0# Wij hebben als humanistische raadsliden, misschien ook andere mensen van het HV, maar als humanistisch raadsliden krijgen we, wanneer wij, zeg maar toetreden tot het HV en dan, zoals het heet, gezonden worden om dat humanisme uit te dragen in ons werk als raadslid; als raadvrouw of als raadsman,

dan krijgen we ook allemaal zo'n zilveren speldje hiervan.

R #01:09:32-6# Oh, wat leuk.

I: #01:09:32-6# Ja, ik heb het nooit op eerlijk gezegd, maar het is wel een heel mooi speldje.

R #01:09:39-8# Ja, maar nou ja, het zal wel heel leuk simpel zijn dus dat is niet/zal wel mooi/dat is ook wel een hele mooie ketting. Zoiets.

I: #01:09:43-2# Ja. Het is heel eenvoudig, heel klein. Maar zoals het ons betaamt.

R #01:09:50-4# Het is wel leuk, ja.

I: #01:09:53-9# Volgens mij zijn we er wel een beetje doorheen. Klopt dat?

R #01:09:58-3# Ja, ik denk het wel. Ik bedoel/

I: #01:09:59-7# Hoe voelt u zich?

R #01:10:02-0# Ja, ik ben beperkt in mijn spraak geworden.

I: #01:10:07-9# Ja, nou weet ik het wel! (gelach).

R #01:10:14-3# Dat is mijn grote/dat is eigenlijk wat het ergste is.

I: #01:10:16-3# Ja. Weet je wat zo grap/niet zo, het is niet grappig. Ik wou zeggen: wat zo grappig is, maar wat ik u steeds hoor zeggen is dat u uzelf ervaart als beperkt, hè? Maar ik ken u niet, voor/ik kende u niet voor/ik ken u eigenlijk nog maar een fractie voor zover we dat kunnen kennen, hè? Maar, ik merk daar niks van dat u hapert in uw stem. Ik merk wel dat u af en toe wat in de herinneringen blijft, niet zozeer blijft. Maar vooral de herinneringen aan die verbondenheid met uw vrienden van destijds. En daar begint u ook steeds over te glimmen.

R #01:10:56-4# O ja?

I: #01:10:56-4# Ja. Nee, maar dat is dus wat ik aan uw merk en dat is eigenlijk heel mooi. En dat gaat/dat heeft dan, dat geeft dan, ja op den duur wat minder informatie over dat HV.

R #01:11:12-7# De sfeer.

I: #01:11:12-7# De sfeer, ja absoluut!

R #01:11:13-7# En, ja, ik heb dus nog wel zitten/ De hele tijd heeft het hier gelegen, maar toen werd ik ziek. Twee longontstekingen heb ik gehad en toen nog eens iets. En ja, toen op een gegeven moment werd ik gebeld, en ik had dat ding, dat heb ik toen nog opgezocht, en ik denk ja: ik vind dat eigenlijk wel leuk om dat te doen, maar

misschien hebben ze wel helemaal niks aan mij. Maar dat moeten we dan maar zien. Want dat heb je dan ook nog. Omdat ik dus toch moeite heb met iets vlot te kunnen vertellen.

I: #01:11:42-1# Ja, nee maar dat is het verschil denk ik wat u; u kent uzelf al zo'n vierentachtig, vijfentachtig jaar. Ik hoor u vandaag. Ik heb u door de telefoon gesproken. Ik weet niet beter, en u maakt op mij absoluut niet de indruk die u van uzelf heeft. Dat is een groot verschil in ervaring, hè.

R #01:12:03-0# Ja, nou, ik ken mijn beperkingen.

I: #01:12:04-0# U kent u beperkingen, maar u kunt wat mij betreft zo de wereld in, hoor.

R #01:12:07-8# Ja, nou ja, dat probeer ik dan ook wel (gelach).

I: #01:12:12-4# Ik denk dat het goed het om het hier een beetje bij te laten.

R #01:12:15-3# Ja, ik vind het heel leuk. Hebben jullie nog veel mensen van mijn leeftijd geïnterviewd?

I: #01:12:19-7# Ja, alleen maar. Ouder en jonger.

R #01:12:22-5# Ja?

I: #01:12:22-5# Maar ouder ook .

R #01:12:23-6# Ook uit Amsterdam, dus?

I: #01:12:24-9# Ja, u bent de derde die ik op mijn lijstje heb, dus/ Ik heb er een gesproken. Dat is een mevrouw van negentig, nee vijfennegentig. Dat was een mevrouw uit Amstelveen. Dat was mevrouw de Jong.

R #01:12:42-4# Die ken ik niet.

I: #01:12:42-4# Mevrouw de Jong-de Rook.

R #01:12:44-1# Nee, die ken ik niet.

I: #01:12:46-5# Trouwens, er is een collega van mij, die heet van Bergen, Marjo van Bergen.

R #01:12:52-0# Maar die heeft een 'n' aan het eind. Bergem.

I: #01:12:52-9# U bent Bergem.

R #01:13:11-6# Van Bergem, dat is mijn meisjesnaam.

I: #01:13:11-6# Ja, dat is wel een groot verschil. Ik heb van Bergen.

R #01:13:11-6# Nee. Daar worden nooit fouten meegemaakt. Het valt nogal op.

I: #01:13:11-6# Nou, ik zal er maar eerlijk voor uitkomen.

R #01:13:11-6# Hebben ze dat in het HV/ Ik krijg toch dingen van het HV. Nou dan zal ik toch eens opletten wat erop staat. Als ik iets heb van het HV. Of dat wel goed is. Maar ja, die wisten ook niet de datum/ mijn geboorte datum was ook niet goed bekend, hè?

I: #01:13:34-9# Nou, dat zal wel bekend zijn, maar u staat hier op vierentachtig jaar, dus dat klopt.

R #01:13:31-7# Ja, ik word vier/ik word vijfentachtig over een poosje.

I: #01:13:35-0# Ik heb zelf zitten rekenen. Dat ik dacht, och gokkie; of '33 of '34.

R #01:13:39-8# O ja, ja. Niet dat het zo belangrijk is, maar ik denk; nou, hoor ik het nou goed? Laat ik het maar zeggen.

I: #01:13:47-0# Wel scherp, hè! Ik wil graag nog even een fotootje van u maken en een fotootje van eh/ Misschien wilt u het wel vasthouden als ik een fotootje maak. Is dat leuk?

R #01:13:55-4# Staat wel erg uitsloverig, vind je niet (gelach).

I: #01:14:02-1# Ik maak gewoon twee foto's. Een met en een zonder. Wat vindt u daarvan?

R #01:14:04-8# Nou, vooruit dan maar.

I: #01:14:08-9# U mag ook zitten hoor.

R #01:14:10-3# Ja?

I: #01:14:10-3# Natuurlijk! Ik maak de fotootjes van dichtbij. Even kijken. En ik laat u zien of u daar (....) Ja, zo zie ik en uw gezicht niet en dat poppetje niet, hoor. Kunt u het poppetje een beetje draaien? Ja, ja. Nog een beetje, nog een beetje. Ja, ja, nog een beetje. Super. En dan nog eentje zonder poppetje (....). Nou, kijk eens. Ik laat u zien hoe gekleurd u erop staat.

R #01:14:55-9# Ik heb een goeie blouse aangetrokken.

I: #01:14:56-7# U ziet er prachtig uit.

R #01:15:02-3# O ja, is leuk!

I: #01:15:03-0# Die is goed, hè!

R #01:15:03-0# Ja, die is goed. Dus niet een oude dame, een echte oude dame.

I: #01:15:09-8# Leuk.

R #01:15:09-8# Ja, heel leuk.

I: #01:15:12-2# Die wilt u misschien zelf ook hebben?

R #01:15:14-4# Ja, dat vind ik wel leuk.

I: #01:15:14-2# Kijk, die heeft u al!

R #01:15:16-0# Zo ben ik wel, hoor!

I: #01:15:18-2# Zal ik/ik ga ze thuis afdrucken en dan stuur ik ze tegelijk toe met dat meerjarenplan van het HV.

R #01:15:27-9# Ja, leuk, ja.

I: #01:15:30-3# Dat wordt volgende week.

R #01:15:32-2# Ik zit er niet op te wachten, dus/

I: #01:15:33-4# Ik ga het effe zeggen, want dan hè/want u wil het misschien morgen al hebben. Is dat een goed idee?

R #01:15:38-2# Ja, leuk, dat vind ik heel leuk, ja. Wat een grappig ding is dat, hè?

I: #01:15:40 Ja, dat is super.

R #01:15:44-2# Die apparatuur die je tegenwoordig hebt. Dat kan ik allemaal niet meer, daar weet ik allemaal niks meer van.

I: #01:15:49-6# Is lekkerbekken, hoor.

R #01:15:53-0# En u woont hier in Amsterdam ook?

I: #01:15:53-0# Nee, ik woon in een boomgaard in de buurt van Vianen.

R #01:16:00-1# Oh, dat is mooi wonen zeg!

I: #01:16:01-5# Ja, dat is ontzettend mooi wonen. Mag ik u nog vragen om de handtekening en uw naam? En graag uw voorletters erbij als dat kan. Wilt u deze pen? Is een vulpen. Mag (.....).